

կը լրերէ այդ իրենց։ Այսախիսները՝ զ էթ գատերով իրենց լրագիրներէն՝ կը սիրեն առաջ շրջանի քաղաքական կացու թեան տեղեկանաւ, իսկ իրենց ներքին շրջանի կեապէն կ'ախորդին այն յօդուածներէն, որ գրգոհչ յուղիչ բնաւորութիւն ունին։ Բայց յուր ուսումնական իրնուղիւ, մանաւանդ տնտեսական բովանդակութեամբ՝ թեամբ՝ թե եւ թե մեծեւ, եւ զիւրդիւնելի՛ յուռածներ կարդալ ընտրեալիւրու մասն յատուկ է։

Ցամկահայ գրականութեան այս ճին զի պահասութիւնը շատ աշքի ընթանող է, բայց պահասութիւնը տեսնելու համար նախ միրտ եւ ապա զիսելու ընդունակութիւն պէտք է խմբագիրներուն։ Մի՞շ նոցձայու համար իւր գ աւառական ընմիերուն վրայ եւ դժունու իրուզ-միւն՝ կը յուրզուրայն չէնտեւելու համար այն շաւղին, զոր գծած են իրենցմէ յառաջ ուրիշ խմբագիրներու։

Կը կրկնենք, և Պոլսոյ լրագիրները պէտք է զ էթ այնչափ էշիր նուրինն գաւառաց տնտեսական վլմակին, երկիր արդիւնարերական այս կամ այն ձիւզի զարդացման ինդրոյն, որչափ կ'ընծ այն քաղաքագիտական խորին գատողւթեաններուն։

Կ. Պոլսոյ մամուլն իւր ներկայ վիճակով կղղացած մնացած է։ Այս վիճակը բնական չէ, նա պէտք է այնպիսի ձեւ ընդունի՞ որ սերոյ յարարերութիւններ տած է զ աւառաց չետ, եւ որպէս զի պս յաջողի, անհրաժեշտ է որ նա մեծաց ցն ուշադրութիւն նուրիէ զաւառաց որպէտ մատարու նշանպէս եւ անտեսական կացութեան բարուցման։

Կ. Պոլսոյ հայ խմբագիրները պէտք է ամեն շանք ի գործ ցնն, նյն իսկ դրամնկան զըհողութիւն յանձն առնուն, փոքր ի շատէ հմուտ թըթակիցներ պահէլու համար արդիւնարերական գ աւառաց կննդրուններու մըջ։

(Հայութիւն)

Ա. ՑԻՒՐԱՄ

ՊՈԼԻԿԻ: ՀԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՑԱՐ ՄԱԿ ԵՐԿՈՒՄԱՐՈՒԹԻՒՆԻ

Համեմատական լեզուաբնութեան պարբերականներ՝ մըջ (XII, I)² հրատարակուած կը գտնենք Պոլիկի կողմանէ ըստ բաւականի լուդական (87 էջ) լեզուանուզական յօդուած մըջ, որ առանձնն ալ պարբուած է։

¹ Beiträge zur etymologischen Erläuterung der armenischen Sprache, 1891.

² Zeitschrift für vergl. Sprachf. N. F. XII. I.

Հատ մը հայերէն բառեր կը քննէ, կը համեմատէ, հին մելութեանները կը մերժէ (նաև իր հին տեսութեանց հակառակէ) եւ բառերը նոր լուսով կը ցուցնէ։

Էջ 1—29, 73 գիւղլ պայիւայլ բառեր կը մեկնէ, որոնց կը յաջորդէ (Էջ 29—74) ոյլիւալ ձայնաւոր եւ բաղաձայն գրիրու՝ բառոն սկիզբը, բառամեջին եւ բառամերժին առած փոխութեանց վրայ տեսութիւն մը։ Էջ 74—82 հորովերու եւ բայից պայիւայլ ժամանակաց վիրաւորութեանց վրայ համառու ակնարկ մը, եւ ի վերջը (Էջ 82—87) փոխառեալ բառերու ցանկ մը։

Ի բարքանչիր համեմատուած բառը քննադատութեան փորձաքարին զարնել չէ մեր միտքր. միոյն այսաշխին ըսնեք որ իր համեմատութեանց մըջ շատ խորին հմուտ թիւն կը ցուցնէ։ այսոց՝ հայերէն բառերուն նկատմամբ ըստծ շատ զիփակներն կ'ողդէ, բայց ինչպէս իր նախորդ մէկ երկասիրութիւնն բնագագառութեան տատեն ըստծ էինք, իւր հայերէնի մըջ ընտրած առաջնորդութեան միրյն համար երրութիւն կոլմամի սայթա քումներէ չէ զգուշանար, որով շատ մը անհաւանական ըսնեք վրիպակնա՞մ մեկնութիւնն կ'ընէ։ Մէկ ըստծին քանի մը օրինակ։

Էջ 2¹ անդրամէ բառն պյասիմիներու կարգէն համարեին է։ Կը յանէս անհաւանական է ուշանէ բառին՝ ալաօ սպիտակի յն. ֆալն եւն եւն բառերէն հանած մելութիւնն արգէն այս համեմատութիւնն ըրած էր Գր. Միւլէր, ուսերէն նույն բառին հետ համեմատերով, որուն իրաւամբ ընդդիմացաւ լակարտ (Արտ. Տաճ. 53)։

Արդամէ բառն ս նախարով՝ — զոր հեղինակն ալ չի մերժեր — ասորակն յասո ձեւն միշչը սման ձեւ մը կ'իլէ։ Օւրեմ ուշանին է սոցդ ասորակն փոխառութիւնն մը։

Անհանէն՝ իւր ինաւ նշանակութեամբը շատ հարուածեալ բառ մըն է, զոր շատերն ձգ ձմանց դատապարտեցն։ Ամանք, ինչպէս Pictet եւ այլք, յունարէն պշչա, գոմ. ացւուս եւն եւն բառերուն հետ համեմատեցն։ բայց առանց իրաւանց ըստ մեզ ինաւ նշանակութիւնն շատ պարզ եւ դիւրմիւնելի է։ շատ գեղեցիկ կը համեմատուի արիական այս արմատին հետ, որ սանէ, անհանէ (ի մըն եւն) կը նշանակէ։ Եւ աւելի եւս միշչը կը համեմատուի հնդիկ-գերմանական լեզուաց միութեան եւրոպական ճիւ-

¹ Հման. Հանդիւս Ամ. 1891, Մարտ. թ. 3։

զին մէջ գ տնուած առաջ դշյականին հետ, V ang
== անզ անելը անկանիլ, որ կը նշանակէ սուէլ,
լւրել (ա. Fick III, էջ 480). Այս քանի մը
օրինակներն որոց լսու կը պատճեն այլիւայլ բա-
ներով մեխութեան եւ համամտութեան մէջ
բոռուած ընթացքին վարս, որոկ կրանս եւ
պէտք են Հեղինակին կողմնակ ու զջելաց ցան-
կին մէջ առնուիլ: —

Գանգը փրկառեալ բառերու ցանկն, որ
են գիշէ, եղան, երդում, երթաւ, լիդ, հոր, ծով, լուս,
խոր, խօս, խօժան, խցիւ, խչու, խովան, խպաւ, ուղի,
սուն, սոսին, տած, գիլ: Ենթարկ Հաւատարի թէ գիշէ
փրկառութիւնը ըլլայ, նոյն խօս Լակարտին կար-
ծեաց գեմ, քանի որ ոչ վերաց Ավ Յօն գիշէ
բառաւ անը հայուսնեան ունին: Պուկկի եւս յայս
ալ մաղի կը միաբանի երր իւր տասումեան
մէրը կը յարէ թէ սապան չեմ կարծեր,
որ Հայերէն էնին բառը կաւկասեան եազում
ունենայ:

Այս վերցիշեալ փոխառեալ կարծուած
հայ բառերէն շատերը բնիկ Հնգեւրոպական
Նկարգիրն պահած են, ուստի օտար մայր լե-
զուներէ փոխառութիւն համարելու բաւական
պատճառ չունիմք. Ֆեակտ ոմակ Հնգեւրոպա-
կան լեզուուրով գեռ ըստ բառականի գոհացու-
յիշ մեխութեալ գետած շրապն, պայց ամանակը
շատ բան պիտի կանցնէ, և աշտ բան կործանէ:
Փոխառեալ կը համարմիք վերցիշեալներէն
միայն լիդ, իւնի, իւնի, սունկն, ասի (նուրայ եւն եւն)
ժիղու, ժողու ոսոնչ, առաջ, իին բառերը: — — —

Պուէկի այս երկամբութեամիլ գերա-
զանցեց իւր երկու նախորդ գրքերն, որոնց վրայ
խօսած էր “Հանդէսն”, որ ի սկզ հայ գրակա-
նութեան՝ պլ եւս շատ մը հմուտ երկամբու-
թեանց շարտ մը կը ցանկայ տեսնել հեղնանկին
մոբէն ու գրչէն բխած՝ ինչպէս խստացած էր
ինչպին Պուէկի:

Ապան զի, ինչպես կ'երեւէ, ձեռագիրն մշշ դրու ած
պյառապյալ յիշատակարներ կը յայտնեն՝ թէ ի
կ. Պողոս գրուած է այս, հետեւարս Կ'Սովի
հանունքուն Սամանթիոյ, երբ տակաւին Պատրիար-
քարան էր, եւ ու Հ' Սովորման ասոնից, որ դյոյս-
թիւն չանիւց.

“Սայրաբանարի Սամաթիս թաղի Սոլուշ
մանատըր կամ Ս. Գեորգ եկեղեցին” Զաքարիայէն
յառաջ ուրիշ նշանաւոր ճեղուներ եւ գիրշներ ալ
մուռած է ի իշխ օքա, ինչպէս կը տանիս անցրէն
տարի յայտնութեան ձեռագիր Աւագանին մէջ, դրան
դրած եմ ի “Ծաղկի շարութած երթիք” 1891,
թ. 25: Ըստ յիշատակարանին՝ զԱ. ետապանն Կա-
րապետ եպիփանոս Կաֆայացին, “Նկարել . . . եւ
կապել . . . տարվա լիշտանի գրեթե և “ի Ս. Գեորգ
տոնարին որ կիմ Սուլուշ հնատուիլ: . . . թվի. ՔՅՈՒ-
Պ (1495). այսինքն՝ 49 տարի յառաջ քան
Զաքարիան:

“Ասկէ ուրիշ գտնողութիւն մին ալ կը ծագիք է և է Ասմանին աստիք և ձեռն բնդօրինակոց փառ-
դապատին չէ, ինանակ բուն թ թէ Զաքարիայինն ալ
չէ. վասն զի Կորելի չէ՝ որ Զաքարիան այս սիստեմ
գործէր այս խի եւր նատած Վայրին նկատմամբ.
ուստի այլ ձեռաց արդինք է, եւ Հետեւարոր
կան Փոքրեան օրինակէ Զաքարիայի խիստան ձեռ-
ապիր չէ ու”

Կ. Յ. ՊԱՍՏՐԱՋԵՎ

ՀԵՇՎԱՅԻ ՅՐԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Այս տարի կը բոլորի հայ լրագրութեան
մէջ՝ այս առաջին անդամ՝ թէ երիթի մ'անցնդր-
հատ գործութեան յինամեայ երկար շրբ-
ջանը, Մեր լրագրութիւնն, որ գերիթէ գարու-
մը կեանքն ունեցած է, տեսած է Կամե շատ
մ'երկարակիւաց թէ երիթեր, որոց տոկուն գոր-
ծութեան աւելի եւս զարմանալի կերեւայ,
երբ մասածենք նոյն հրատարակի թէ եաց ային-
պէս ՎՀատեցուցիչ պարագանենն եւ բազմնմիլի-
գի ու արոտ թիւնքն, եւ մանաւանդ պի՛ որ շատ
մը գժութառութեանց մէջ շարունակած են
այս թէ երիթեր միայն անհաջող անխոնչ ճգամբր։
Սակայն այսպէս կամ պիտի շատ մը թէ երիթեր
յինամեայ շըցնի մ'արշալուսց խկ մօտենի
այլվալի խափանաբար արգելքներու բախե-
լով՝ ինչան հետ զիտեէ, եւ ոչ միոյն խկ շնոր-
հաւեցաւ սեսնել իւր ծննդեան յինամեայ
տարեգարձն անմենին։

Հազիւ պատրի կը տեսնէ հայ լրագրու-
թիւնն այսպիսի ուրախալի երեւոյթ մը Յիւ-
նամեայ աննվագհատ տեւողութեան պատիւ կը
ստանայ առաջին անգամ Վենետիկյ Մեծ
Սիրաբանութեան Հրատարակած “Բագամիմիպայ”

“Հանդիպէց, վերջին թւոյն մէջ գեր. Ս.
Պարունականի Աղքամանդրի վարոց կրա. Փորգեան
ձեռագիր օրինակին փայ տուած տեղիկա թիքան
տուածաւ եք. Եւ յէ ձեռագիր յիշատականանին մէջ
և շաշդրութիւն գրաեց աս կոտր. “Գրեցաւ առ
Թիմս Հայոց Զ. Գ. Ի Սույն առաքելու. ու զոր
պէսը է կարգավ. “Գրեցաւ. . . Ո Սույն համառէցէ. ու

J. Geol., v. 11, p. 11, 1893.